

Kent Parkları ile ilgili kalite kriterlerinin oluşturulması

Gökçen Firdevs YÜCEL*, Ahmet Cengiz YILDIZCI

İTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 34437, Taşkaşla, Taksim, İstanbul

Özet

Bu çalışmanın amacı kent parklarında kullanıcılar için kaliteli bir yaşam çevresi oluşturmada etkin olan kalite kriterlerinin belirlenmesidir. Bu kriterler; aktivite ve kullanımlar (çeşitlilik), ulaşılabilirlik (okunaklılık), konfor ve imaj (güvenlik ve bakım) ve sosyallik (sahiplik hissi) olarak belirlenmiştir. Kriterler, Maçka, Ulus ve Zeytinburnu Parkları'nda kullanıcılarla yapılan anketlerle irdelenmiştir. Toplanan bilgiler ki-kare anlamlılık sınavından geçirilmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında konfor, imaj, güvenlik, bakım ve sosyallik kriterlerinin kullanıcıların parkları kaliteli olarak algılamalarında etkili kriterler olduğu görülmüştür. Çeşitlilik kriterinin kullanıcıların parkı kaliteli olarak algılamalarını etkilemeyen bir kriter olduğu belirlenmiştir. Sosyo-demografik özelliklerdeki farklılaşmanın genel beğeni algılamalarını etkilemediği, kalite kriterleri algılamalarını etkilediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent parkı, algı, kalite kriteri, kullanıcı değerlendirmesi.

Setting quality criteria in city parks

Abstract

The aim of this study is to set the quality criteria effective in setting a life environment with high quality for the users. Four main quality criteria are activity and uses (variety), accessibility (legibility), comfort and image (safety and maintenance), and sociability (feeling of ownership). These set criteria were analyzed through the surveys applied on the users of Maçka Park, Ulus Park and Zeytinburnu Park, which have been selected as the sample areas in three different regions of Istanbul. The survey was conducted through random sampling on weekdays and at weekends allocated on an equal basis and through face to face interaction. In each sample 200 surveys were carried out, which equals to 600 in sum. The collected data were analysed through SPSS (PC), a statistical analysis program and the chi-square test was carried out to find significant differences. The findings of the study reveal that comfort, image, security, maintenance and sociability criteria were found to important criteria in perceiving the parks as the ones with high quality. The variability criterion is the one which not affect the general satisfaction, thus perceptions of the parks as this with high quality. It was found out that the variability in the socio-demographic qualities did not affect general satisfaction perceptions but affected the perceptions about the quality criteria.

Keywords: Urban park, perception, quality criteria, user evaluation

*Yazışmaların yapılacağı yazar: Gökçen Firdevs YÜCEL. gokcenyucel@hotmail.com; Tel: (212) 661 53 86.

Bu makale, birinci yazar tarafından İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde tamamlanmış olan "Kent Parkları ile ilgili kalite kriterlerinin oluşturulması" adlı doktora tezinden hazırlanmıştır. Makale metni 12.10.2005 tarihinde dergiye ulaşmış, 16.01.2005 tarihinde basım kararı alınmıştır. Makale ile ilgili tartışmalar 30.06.2007 tarihine kadar dergiye gönderilmelidir.

Giriş

Kentlerde yaşayan insanlar, kentli olmanın getirdiği toplumsal, sosyolojik, ekonomik ve psikolojik baskıları üzerlerinde hisseder. Yaşamlarını kendilerine sunulan ortamlarda sürdürürler. Apartman blokları, trafik yükü, kirlilik vb. gibi faktörler kentsel ortamın bileşenlerindedir. Kent ortamının kırsala bakan yüzü olan kentsel yeşil alanlar, kentte yaşamın getirdiği olumsuz koşulları iyileştirici etkiye sahiptir. Yeşil alanlar bina, mahalle, semt, kent ve bölge ölçeğine kadar değişik kademelere sahiptir. Kent parkları, kentsel yaşam kalitesinin artırılmasında önemli bir etkidir. Kaliteli Kent Parkı çevrelerinin başarısı; planlama, tasarım, uygulama ve bakım koşullarından etkilenecektir.

Çalışmanın amacı ve yöntemi

Bu çalışmanın amacı kent parklarında kullanıcılar için kaliteli bir yaşam çevresi oluşturmada etkin olan kalite kriterlerinin belirlenmesidir.

Kent parkları ile ilgili kalite kriterlerinin oluşturulması için kütüphane kaynaklarından ve internet üzerindeki konu ile ilgili çalışmalardan faydalanılmıştır. Kriterlerin oluşturulmasından sonra, bunları doğrudan ölçmeye yönelik sorular hazırlanmıştır. Anket çalışması, farklı sosyo-demografik özellikli kullanıcılara sahip, İstanbul'un üç ayrı semtinde yer alan Maçka, Ulus ve Zeytinburnu Parkları'nda gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmasında, öncelikle her üç parktaki kullanıcıların sosyo-demografik özellikleri belirlenmiş, ardından kalite kriterleri ile ilgili sorular değerlendirilmiş ve hipotezlerin testi yapılmıştır. Son olarak, ankete katılan kullanıcıların sosyo-demografik özelliklerindeki farklılıklara göre kalite kriterleri ve genel beğeni değerlendirmeleri arasında ilişki olup olmadığına bakılmıştır.

Kent parkları ile ilgili kalite kriterleri

Bir parkın nasıl kullanıldığının gözlemlenmesi ve insanların park ile ilgili algılamalarının ölçülmesi, parkı başarılı bir yer haline getirmek için hangi değişikliklerin yapılabileceğini anlamada önemlidir.

İyi park tasarımları; kullanıcılara katılabilecekleri değişik aktiviteler sağlamalı, (aktivite ve

kullanımlar), parka ulaşım kolay olmalı (ulaşılabilirlik), güvenli, bakımlı ve çekici olmalı (konfor ve imaj), insanlara diğer insanlarla bir arada olma fırsatı vermelidir (sosyallik) (Project for public spaces, 2000).

Bu noktada, kalite kriterleri; aktivite ve kullanımlar (alt kriteri: çeşitlilik), ulaşılabilirlik (alt kriteri: okunaklılık), konfor ve imaj (alt kriterleri: güvenlik ve bakım) ve sosyallik (alt kriteri: sahiplik hissi) olarak belirlenmiştir.

Aktivite ve kullanımlar

Aktiviteler mekanların temel yapı taşlarıdır ve insanları parklara çeken sebeplerdir. Herhangi bir parkla ilgili "aktivite ve kullanımlar" ın değerlendirilmesi sürecinde aşağıdaki soruların gözönünde tutulması gereklidir (Project for public spaces, 2000):

- Kullanıcılara park içerisinde farklı aktivitelere katılma imkânları verilmiş midir?
- Park içerisinde değişik kullanıcı (çiftler, aileler, arkadaşlar vs.) grupları var mıdır?
- Park günün ve yılın farklı zamanlarında ziyaret etmek için ilgi çekici midir?
- Parkın fiziksel tasarımı ve düzenlemesi parkın gece boyunca kullanımını da teşvik etmekte midir?
- Parkta bir yönetim varlığı var mıdır? Parkla görevli herhangi bir kimseyi tanımlayabilir misiniz?

Aktivite ve kullanımlar kriteri içerisinde "çeşitlilik" alt kriterleri sözkonusu olmaktadır. Park içerisindeki fiziksel görünümünde, aktivitelerde ve kullanıcılarda çeşitliliğin sağlanması önemlidir. Farklı aktiviteler, biçimler ve insanlar buldukları mekanda zengin bir kavramsal karışım sağlarlar, farklı kullanıcılar mekanı farklı yollarla yorumlarlar: Mekana farklı anlamlar yüklerler (Bentley vd., 1993)

Ulaşılabilirlik

Bir parkın ulaşılabilirliğinden bahsedildiğinde öncelikle park alanına dışarıdan rahat ve kolay bir ulaşımın olması, bunun yanında park alanının okunaklığının kolay algılanması da önemlidir. Park alanlarına yaya, özel oto, bisiklet veya

otobüs gibi değişik ulaşım araçlarıyla ulaşımın sağlanması gerekir.

Ulaşılabilirlikle ilgili ikinci önemli konu; park ve çevresinin nasıl ilişkilendirilmiştir. Ulaşımın kolaylığı park içerisindeki yolların bağlanma modelleriyle ilişkilidir (Baljon, 1992). Park çevresi ve içerisindeki bağlantılar, parkın içerisi ve dışarı arasında fonksiyonel bir birliğin oluşturulmasında önemlidir. Doğru yönlendirme de ulaşılabilirliği artırır ve fırsatları çoğaltır (Lynch, 1984).

Herhangi bir parkla ilgili “ulaşılabilirlik” kriterlerinin değerlendirilmesi sürecinde aşağıdaki soruların gözönünde tutulması gereklidir (Project for public spaces, 2000):

- Parkın planı parkı ilk kez kullananlar için yeterince açık mıdır?
- Parkın içerisi dışarıdan görülebilir midir? Parkın girişi ve çıkışı noktaları açık mıdır?
- Yollar ve patikalar insanları gerçekten gitmek istedikleri yerlere götürmekte midir?
- Park içerisinde iyi bir işaretleme sistemi var mıdır?
- Güvenlik ve fiziksel kontrol için yaya yolları ve bisiklet yolları birbirinden ayrılmış mıdır?
- İnsanlar parka kolaylıkla yürüyebilmekte midirler? İnsanlar parka ulaşabilmek için otobüs, tren, araba, bisiklet gibi ulaşım seçeneklerini kullanabilmekte midirler?
- Park yakınlarında otobüs durağı var mıdır?
- Parka araçlarıyla gelen kullanıcılar için yeterli otopark alanı var mıdır?

Ulaşılabilirlik kriteri içerisinde “okunaklılık” alt kriterleri sözkonusu olmaktadır. Okunaklılık içinde bulunulan yerin planının ne kadar kolay algılanabildiğidir. Okunaklılık, parkın fiziksel planı ve parkta yer alacak kullanım modellerinden etkilenecektir (Bentley vd., 1993). Belirli bir derinlik, iyi tanımlanmış bir mekan, düzgün tekstürler ve mekan boyunca iyi dağıtılmış ayırteci elemanlar okunaklılığı artıracaktır. Okunaklılık etkili yaya sirkülasyonu için önemlidir. Okunaklı yaya yolları; kolay ulaşım, açık yönelme ve iyi tanımlanmış sınırları içerir.

Konfor ve imaj

Konfor ve imaj, insanların bir yeri kullanırken ki bireysel tecrübelerini yansıtır. Güvenlik ve bakım gibi konular park konforu ve imajının şekillenmesinde etkilidir.

Herhangi bir parkla ilgili “konfor ve imaj” kriterlerinin değerlendirilmesi sürecinde aşağıdaki soruların gözönünde tutulması gereklidir (Project for public spaces, 2000):

- Park iyi bir ilk izlenim vermekte midir?
- İnsanlar fotoğraf çekiyorlar mı? Fotoğraf çekmek için fırsatlar var mıdır?
- Park alanı içerisindeki yapısal tasarımlarda uygun malzemeler seçilmiş midir?
- Aktivite alanları tasarlanırken uluslararası standartlara dikkat edilmiş midir?
- Oturmak için yeterli sayıda yerler var mıdır? Oturma yerleri uygun olarak yerleştirilmişler midir?
- Park alanında su elemanının farklı şekillerde kullanımları var mıdır?
- Park içerisinde bitkisel tasarımlarda çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi değişik kullanıcı grupları gözünde tutulmuş mudur?
- Kullanıcılara güneş, gölge ve rüzgardan korunma olanakları sunulmuş mudur?
- Park içerisinde yönetim varlığı veya alanla görevli kişiler var mıdır?
- Park güvenli hissettirmekte midir? Park içerisinde bir güvenlik personeli var mıdır?

Konfor ve imaj kriteri içerisinde “güvenlik” ve “bakım” alt kriterleri sözkonusu olmaktadır.

Algılamalar, kontrol ve aktiviteler güvenli park çevreleri oluşturmada gözönünde bulundurulması gereken konulardır (Madden ve Wiley, 2002).

Güvenliğin algılanması kullanıcılar için önemlidir. Kornblum’ un Central Park ile ilgili yaptığı bir çalışmanın sonuçlarına göre; New York’ lular çoğunlukla güvenlik ve kirlilik nedeniyle Central Parkı kullanmadıklarını belirtmişlerdir (Prospect Park Alliance and Central Park Conservancy, 1996).

Güvenlik ile ilgili ikinci konu kontroldür. Mekanın kontrolünün elinde olduğunu düşünmek, içerisini görebilmek, kolayca kaçabilmek, tehlikeye anında zamanında yardım almak o mekanı daha güvenli hissettirecektir (Altman and Zube, 1989). Eğer mekan herhangi bir grup tarafından kontrol ediliyor ise kontrol eden grup herhangi bir negatif aktiviteye katılmasalar bile insanlar oraya gelmeyeceklerdir.

Güvenlik ile ilgili üçüncü konu ise aktivitedir. Eğer mekanda yapacak bir şey yok ise, insanların oraya gitmesi için de bir sebep olmayacak, boş kalan mekanda güvenli olmayacaktır.

“Bakım” kriteri konfor ve imajı destekleyen ikinci önemli alt kriter olarak ortaya çıkmaktadır. Park bakım aktiviteleri genellikle;

- Park yapı ve ekipmanlarının tamiri veya yer değiştirilmesi (oyun ekipmanlarının tamiri, karalamaların yüzeylerden uzaklaştırılması),
- Çöplerin uzaklaştırılması,
- Ağaç ve çalılıkların düzenlenmesi, çimlerin biçilmesi gibi peyzaj aktivitelerini içerir.

Parkların bakımlarının yetersiz olması, yetersiz bütçeden veya uygun bir yönetim veya bakım programının olmayışından ileri gelebilir. Parkların bakımlarının daha etkin ve verimli bir şekilde yapılabilmesi için öncelikle bir bakım programının hazırlanması gereklidir.

Sosyallik

Sosyallik her topluluk için önemli bir bileşendir. İnsanlar arkadaşları ile biraraya geldikleri, komşularını gördükleri ve selamladıkları veya yabancılarla bile rahat ilişkiler kurabildikleri yerlerde (ki bu yerlerden birisi de şehir parklarıdır), topluluklarına karşı daha kuvvetli bir mekan hissi veya bağlılık hissi duyarlar.

Herhangi bir parkla ilgili “sosyallik” kriteri değerlendirilirken aşağıdaki sorulara dikkat edilmesi gereklidir (Project for public spaces, 2000):

- İnsanlar park içerisinde gruplar halinde midirler? Birbirleriyle konuşmakta mıdır?

- İnsanlar gülümsüyorlar mı? İnsanlar birbirleriyle göz teması kurmakta mıdır?
- Aktivite alanları parkın çevresinden görülebilir midirler?
- Her aktivite alanında ve park girişlerinde oturma yerleri sağlanmış mıdır?
- Park içerisinde toplanma noktaları oluşturulmuş mudur?
- İnsanlar gördükleri çöpleri toplama eğiliminde midirler?

Sosyallik kriteri içerisinde “*sahiplik hissi*” alt kriteri sözkonusu olmaktadır. Parklar toplulukların buldukları yerlere daha güçlü hislerle bağlanmalarını sağlayan sosyal ve kültürel aktiviteler sunarlar. İnsanların rutin olarak bir araya geldikleri, bir yerden başka bir yere düzenli olarak geçtikleri veya rastlantısal karşılaşmalar yaptıkları yerler insanların günlük yaşamları içerisinde önemli yer tutabilirler (Thwaites, 2001). Şehir parkları, sahiplik hissine katkıda bulunarak, sosyal izolasyonu azaltmaya ve sosyal bağlılığı artırmaya yardım edebilirler. Sahiplik hissi arttıkça çevrenin kalitesi ile ilgili sorumluluk ve endişeler de artacaktır (Altman ve Zube, 1989).

Alan çalışması

Araştırmanın hipotezi

Gerçekleştirilecek alan çalışması ile kullanıcıların park alanlarını kaliteli olarak algılamalarının, genel beğeni düzeylerine göre değişip değişmediği hipotezinin sınanması hedeflenmiştir. Buna göre aşağıdaki alt hipotezler oluşturulmuştur:

H1: Kullanıcıların park alanlarını kaliteli olarak algılamaları, aktivite ve kullanımları yeterli bulup bulmamalarına göre değişir.

H2: Kullanıcıların park alanlarını kaliteli olarak algılamaları, aktivitelerin çeşitliliğini yeterli bulup bulmamalarına göre değişir.

H3: Kullanıcıların park alanlarını kaliteli olarak algılamaları, ulaşılabilirliği yeterli bulup bulmamalarına göre değişir.

H4: Kullanıcıların park alanlarını kaliteli olarak algılamaları, parkın planını okunaklı olarak bulup bulmamalarına göre değişir.

H5: Kullanıcıların park alanlarını kaliteli olarak algılamaları, park konforu ile ilgili memnuniyetlerine göre değişir.

H6: Kullanıcıların park alanlarını kaliteli olarak algılamaları, park imajı ile ilgili memnuniyetlerine göre değişir.

H7: Kullanıcıların park alanlarını kaliteli olarak algılamaları, park alanlarını güvenli bulup bulmamalarına göre değişir.

H8: Kullanıcıların park alanlarını kaliteli olarak algılamaları, park alanlarını bakımlı bulup bulmamalarına göre değişir.

H9: Kullanıcıların park alanlarını kaliteli olarak algılamaları, park alanlarını sosyal mekanlar olarak bulup bulmamalarına göre değişir.

H10: Kullanıcıların park alanlarını kaliteli olarak algılamaları, park ile ilgili sahiplik hislerine göre değişir.

Araştırmanın yöntemi

Yapılan araştırmalar sonucunda oluşturulan kalite kriterlerini değerlendirebilmek için anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket formunda elde edilmesi hedeflenen bilgiler, altı ana grupta ele alınmıştır. Birinci grupta; cinsiyet, medeni durum, yaş, oturdukları ev tipi, eğitim durumları, gelir durumları, meslekleri, İstanbul'da yaşama süreleri gibi bilgilerle, deneğe ait nesnel değişkenlerin saptanması amaçlanmıştır. Diğer beş grupta ise deneğin, Aktivite ve Kullanımlar, Ulaşılabilirlik, Konfor ve İmaj, Sosyallik ve Genel Beğeni' kriterlerine ilişkin algılamaya dayanan değerlendirmelerini içeren deneğe ait öznel değişkenler vasıtasıyla, deneğin belirlenen kalite kriterlerine ilişkin görüşlerinin saptanması amaçlanmıştır.

Örneklem alanlar olarak Maçka Parkı, Ulus Parkı ve Zeytinburnu Parkı seçilmiştir. Parkların örneklem alanlar olarak seçilmesinde, öncelikle İstanbul içerisindeki konumları, daha sonra da hitap ettikleri kullanıcı kesimin sosyo-ekonomik özellikleri bakımından birbirinden farklılıklar göstermesi önemli birer etken olmuştur. Anket çalışmaları, seçilen üç ayrı parkta kişilerin rastgele seçilmesi yoluyla, birebir görüşülerek yapılmıştır. Her bir örneklem alanda, 200'er adet olmak üzere, toplam 600 anket yapılmıştır.

Analiz yöntemi

Anket formlarının tamamlanmasından sonra, her deneğin verdiği yanıtlara göre veriler kodlanmıştır. İstatiksel analiz programı olan SPSS (PC) paket programı kullanılarak verilerle ilgili temel istatiksel işlemler ile veriler arasındaki ilişkileri saptayacak analizler yapılmış, anketlerle edinilen bilgiler ki-kare anlamlılık sınavasından geçirilmiştir.

Analiz çalışması iki aşamalı sürdürülmüştür: Analiz 1'de kalite kriterleri ile ilgili algılamalar bağımsız değişkenler, genel beğeni bağımlı değişkenler olarak ele alınmış, bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığına bakılmıştır. Analiz 2'de park alanlarındaki kullanıcılar ile ilgili sosyo-demografik özellikler bağımsız değişkenler, park alanlarındaki algılamalar ve genel beğeni bağımlı değişkenler olarak ele alınmış, bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığına bakılmıştır.

Araştırma bulguları ve değerlendirmeler

Bu aşamada öncelikle örneklem alanlardaki kullanıcıların sosyo-demografik özellikleri belirlenmiştir. Ankete katılan kullanıcıların sosyo-demografik özellikleri ile ilgili aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Ankete katılanların cinsiyet dağılımlarına bakıldığında; Maçka Parkı, Ulus Parkı ve Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun erkek olduğu (sırasıyla %64.5, %59, %77.5 oranlarında) belirlenmiştir.

Ankete katılanların medeni durumlarına bakıldığında; Ulus Parkı ve Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun bekar olduğu (sırasıyla %62.5 ve %60.5 oranlarında), Maçka Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların %50.5' inin bekar, %49.5' inin evli olduğu belirlenmiştir.

Ankete katılanların yaş dağılımlarına bakıldığında; Maçka Parkı'nda 26-55 yaş grubunun (%51 oranında), Ulus Parkı'nda 17-25 ve 26-55 yaş gruplarının (sırasıyla %42.5 ve %48

oranlarında) ve Zeytinburnu Parkı'nda 17-25 ve 26-55 yaş gruplarının (sırasıyla %42 ve %40 oranlarında) çoğunlukta olduğu belirlenmiştir.

Ankete katılanların oturdukları ev tiplerine bakıldığında; Maçka Parkı, Ulus Parkı ve Zeytinburnu Park'ında ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %90.5, %75, %96.5 oranlarında) apartman dairesinde kaldıkları belirlenmiştir.

Ankete katılanların eğitim durumlarına bakıldığında; ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun Maçka Parkı'nda ilköğretim ve orta-öğretim seviyesinde (sırasıyla %38.5 ve %33 oranlarında), Zeytinburnu Parkı'nda ilköğretim seviyesinde (sırasıyla %64 oranında), Ulus Parkı'nda ise yükseköğretim seviyesinde (%41 oranında) oldukları belirlenmiştir.

Ankete katılanların gelir durumlarına bakıldığında; Maçka Parkı ve Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların gelir gruplarının çoğunlukla alt gelir grubunda olduğu (sırasıyla %72 ve %63.5 oranlarında), Ulus Parkı'nda alt ve orta gelir grubunda (sırasıyla %44 ve %40.5) olduğu görülmüştür.

Ankete katılanların mesleklerine bakıldığında; Maçka Parkı, Ulus Parkı ve Zeytinburnu Parkı'nda ücretlilerin çoğunlukta olduğu (sırasıyla %35.5, %43, %42 oranlarında) görülmüştür. Her üç parka baktığımızda; parkları kullanan ev kadını (sırasıyla %15, %10.5, %10 oranlarında) ve öğrencilerin (sırasıyla %13.5, %17.5, %17.5 oranlarında) oranlarının yakın olduğu, emeklilerin en çok oranda Maçka Parkı'nı (%13.5 oranında), en az oranda da Ulus Parkı'nı (%4.5 oranında) kullandıkları belirlenmiştir.

Ankete katılanların İstanbul'da yaşama sürelerine bakıldığında; Maçka Parkı ve Ulus Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun 20 yıldan fazla süredir İstanbul'da kaldıkları (sırasıyla %55 ve %55.5), Zeytinburnu Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun ise 6-20 yıldır İstanbul'da kaldıkları (%47 oranında) belirlenmiştir. İkinci aşamada belirlenen kalite kriterleri ile ilgili soruların değerlendirilmesi yapılmıştır. An-

kete katılan kullanıcıların belirlenen dört ana kalite kriterleri ve alt kriterlerine ilişkin sonuçları aşağıdaki gibidir:

Aktivite ve kullanımlarla ilgili değerlendirilme - Aktivite ve kullanımlar kriterinin kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, Maçka Parkı ve Ulus Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların parklar içerisinde yer alan aktivitelerin yeterliliği ile ilgili ciddi problemlerinin olmadığı belirlenmiş, buna karşılık Zeytinburnu Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun (%85 oranında) park içerisindeki aktiviteleri yetersiz buldukları görülmüştür.

Çeşitlilik alt kriterinin kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun park içerisindeki aktivitelerin çeşitliliğini (sırasıyla %75.5, %75.5 ve %95.5 oranlarında) yetersiz bulduklarını belirlenmiştir.

Maçka Parkı ve Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun parkı dinlenmek ve spor yapmak için kullandıkları, Ulus Parkı'ndaki kullanıcıların ise parkı daha çok dinlenmek için kullandıkları belirlenmiştir.

Her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun, sırasıyla parklarda yer alan çocuk oyun alanı, tuvalet ve donatı elemanlarını yetersiz buldukları belirlenmiştir.

Her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun sırasıyla parklara arkadaşlarıyla, aileleriyle ve yalnız geldikleri belirlenmiştir.

Her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %52, %31.5 ve %55 oranlarında) parkları haftada en bir kez kullandıkları belirlenmiştir.

Her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %38, %79.5 ve %81.5 oranlarında) parkları öğleden sonraları kullandıkları belirlenmiştir.

Maçka Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun parkı hem hafta içi hem hafta

sonu (%41.5 oranında) kullandıkları, Ulus Parkı ve Zeytinburnu Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun (%35.5 ve %26 oranlarında) ise parkları hafta sonlarında kullandıkları belirlenmiştir.

Her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %63, %61 ve %67 oranlarında) parkları her mevsim, ikinci sırada da yazları kullandıkları belirlenmiştir.

Her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun parkta 1-2 saat ile 2-4 saat arasında kaldıkları belirlenmiştir.

Ulaşılabilirlik konusunun değerlendirilmesi- Ulaşılabilirlik kriterinin kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %89, %79.5 ve %68 oranlarında) parklar içerisindeki yolları yeterli bulduklarını belirlenmiştir.

Okunaklılık alt kriterinin kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, her üç parkta da ankete katılanların çoğunluğunun (sırasıyla %98, %100 ve %98 oranlarında) park içerisindeki yolları okunaklı buldukları belirlenmiştir.

Her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %61, %65 ve %79 oranlarında) park içerisinde yer alan harita ve yönlendirme işaretlerini yeterli buldukları belirlenmiştir.

Her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %84, %47 ve %86.5 oranlarında) parka yaya olarak geldikleri; Ulus Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun yaya olarak gelmelerinin yanısıra özel otolarıyla (%31.5 oranında) da geldikleri belirlenmiştir.

Parklara özel otolarıyla gelen kullanıcıların çoğunluğunun Maçka Parkı ve Zeytinburnu Parkı'ndaki otopark alanlarını (sırasıyla %81.9 ve %77.8 oranlarında) yetersiz, Ulus Parkı'ndaki otopark alanlarını (%52.4 oranında) yeterli buldukları belirlenmiştir.

Her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %65.5, %54.5 ve %84.5 oranlarında) parka 15 dakikadan az sürede eriştikleri belirlenmiştir.

Maçka Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun Nişantaşı (%29) ve Şişli (%16) semtlerinden geldikleri; Ulus Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun Ulus (%29.5) ve Kuruçeşme (%12.5) semtlerinden geldikleri; Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun ise Zeytinburnu (% 83.5) semtinden geldikleri belirlenmiştir.

*Konfor ve imaj değerlendirmesi-*Konfor kriterinin kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, Maçka Parkı ve Ulus Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %42.5 ve %54.5 oranlarında) parkları konforlu buldukları belirlenmiş, buna karşılık Zeytinburnu Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun (%77 oranında) parkı konforsuz buldukları görülmüştür.

İmaj kriterinin kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, Maçka Parkı ve Ulus Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %58.5 ve %88 oranlarında) parkların imajını iyi buldukları belirlenmiş, buna karşılık Zeytinburnu Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun (%49 oranında) parkın imajını kötü buldukları görülmüştür.

Güvenlik alt kriterinin kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, Maçka Parkı ve Ulus Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %49.5 ve %64 oranlarında) parkları güvenli buldukları, Zeytinburnu Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun (%57.5 oranında) parkı güvensiz buldukları belirlenmiştir.

Maçka Parkı ve Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %63.5 ve %72.5 oranlarında) parklarda güvensiz hissettikleri zamanlar olduğu, Ulus Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun (%65.5 oranında) ise güvensiz hissettikleri zamanların olmadığı belirlenmiştir.

Her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %37, %55 ve %50 oranlarında) parklarda kendilerini güvensiz hissettikleri zamanların akşam saatleri olduğunu belirlenmiştir.

Maçka Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun serserilerden (%32 oranında) rahatsız oldukları, Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun alkol kullanımından (%38.5 oranında) rahatsız oldukları belirlenmiş, Ulus Parkı'nda ise kullanıcıları rahatsız eden bir şeyin bulunmadığı (%57 oranında) görülmüştür.

Her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğu (sırasıyla %66, %67 ve %86.5 oranlarında) acil bir durum karşısında yardıma ulaşımın zor olacağını; yardıma ulaşım için güvenlik görevlilerinin sağlanmasını (sırasıyla %69.5, %73.5 ve %69.5 oranlarında) istediklerini belirtmişlerdir.

Maçka ve Zeytinburnu Parkları'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun parklar içerisindeki aydınlatmayı yetersiz buldukları, Ulus Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun ise aydınlatmayı yeterli buldukları belirlenmiştir.

Maçka ve Ulus Parkları'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %80 ve %86 oranlarında) parklar içerisindeki bitkilendirmeyi yeterli buldukları, Zeytinburnu Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun (%46.5 oranında) ise bitkilendirmeyi yetersiz buldukları belirlenmiştir.

Bakım alt kriterinin kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, Maçka Parkı ve Ulus Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %45.5 ve %73.5 oranlarında) parkları bakımlı, Zeytinburnu Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun (%78.5 oranında) ise parkı bakımsız buldukları belirlenmiştir.

Maçka Parkı ve Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğu (sırasıyla %44.5 ve %62 oranlarında) parklarda çöp probleminin olduğunu, Ulus Parkı'ndaki kullanıcıların çoğun-

luğu (%61 oranında) ise parkla ilgili bir bakım probleminin olmadığını belirtmişlerdir.

Sosyallik ile ilgili değerlendirmeler- Sosyallik kriterinin kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %79.5, %80.5 ve %67 oranlarında) parkların insanların toplanması için iyi birer mekan olduklarını düşündükleri belirlenmiştir.

Sahiplik hissi alt kriterinin kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, her üç parkta da ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %68, %53.5 ve %64.5 oranlarında) kendilerini parkın bir parçası olarak hissettikleri belirlenmiştir.

Maçka Parkı ve Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %50 ve %63.5 oranlarında) parklara geldiklerinde tanıdık kimselerle karşılaştıkları, Ulus Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun (%50.5 oranında) ise parka geldiklerinde tanıdık kimselerle karşılaşmadıkları belirlenmiştir.

Maçka Parkı ve Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %60 ve %73.5 oranlarında) parka geldiklerinde etraflarındaki diğer insanlarla iletişim kurmak istedikleri, Ulus Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun (%54 oranında) ise parka geldiklerinde etraflarındaki diğer insanlarla iletişim kurmak istemedikleri belirlenmiştir. Her üç parkta da parklardaki diğer insanlarla iletişim kurmak isteyen kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %62.5, %56.6 ve %53 oranlarında) parktaki diğer insanlarla iletişim kurmalarının kolay olduğu belirlenmiştir.

*Genel beğenin değerlendirilmesi-*Maçka Parkı ve Ulus Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %56 ve %75 oranlarında) parkla ilgili genel beğenilerinin iyi yönde olduğu, buna karşılık Zeytinburnu Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun ise genel beğenilerinin orta (%53 oranında) ve kötü (%30.5 oranında) yönde olduğu belirlenmiştir.

Kullanıcılara parklarla ilgili olarak en çok neden hoşlandıkları sorulduğunda; Ulus Parkı ve Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun (sırasıyla %66 ve %43 oranlarında) parkın manzarasından hoşlandıkları, Maçka Parkı'ndaki kullanıcıların çoğunluğunun (%59.5 oranında) ise parkın yeşilliğinden hoşlandıkları belirlenmiştir.

Kullanıcılara parklarla ilgili olarak en az neden hoşlandıkları sorulduğunda; ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun, Maçka Parkı'nda ser-seriler ve köpeklerden (sırasıyla %14 ve %13 oranlarında); Ulus Parkı'nda işletmelerden (%13.5 oranında); Zeytinburnu Parkı'nda ise bakımsızlıktan (%24.5 oranında) hoşlanmadıkları belirlenmiştir.

Maçka Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların parkı çoğunlukla (sırasıyla %28.5 ve %11.5 oranlarında) yeşillik ve huzur kelimeleriyle, Ulus Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların parkı çoğunlukla (%30 oranında) manzara kelimesiyle, Zeytinburnu Parkı'nda ankete katılan kullanıcıların parkı çoğunlukla deniz (%19 oranında) kelimesiyle tanımladıkları belirlenmiştir.

Üçüncü aşamada örneklem alanlar olarak seçilen Maçka Parkı, Ulus Parkı ve Zeytinburnu Parkı'nda alınan anketler kullanılarak; daha önceden belirlenen hipotezleri test etmek için; genel beğeni ve aktivite yeterliliği, genel beğeni ve ulaşılabilirlik, genel beğeni ve okunaklılık, genel beğeni ve konfor, genel beğeni ve imaj, genel beğeni ve güvenlik, genel beğeni ve bakım, genel beğeni ve sosyallik, genel beğeni ve sahiplik hissi kavramları arasında belirgin bir ilişki bulunup bulunmadığını sınamak için ki-kare anlamlılık testi kullanılmıştır. Ankete katılan kullanıcıların genel beğenileri ve kalite kriterleri arasındaki ki-kare analizlerine ilişkin sonuçlar (Tablo 1-2-3) aşağıdaki gibidir:

Hipotezlerin test edilmesi için kullanılan ki-kare testi sonuçlarına (Tablo 4) göre; H5, H6, H7, H8 ve H9 hipotezleri her üç parkta da doğrulanmıştır. Bu sonuçlara göre konfor, imaj, güvenlik,

bakım ve sosyallik kriterlerini kullanıcıların parkları kaliteli olarak algılamalarında etkili önemli kriterler olarak kabul edebiliriz. H2 hipotezi ise her üç parkta da red edilmiştir. Bu sonuca göre; çeşitlilik kriterinin kullanıcılarının genel beğenilerini dolayısıyla da parkı kaliteli olarak algılamalarını etkilemeyen bir kriter olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 1. Maçka Parkı ki-kare analizi sonuçları

	Maçka Parkı	
	Pearson Ki-kare Değeri	Anlamlılık çift taraflı
Aktivite ve Kullanımlar	21.210	0.000*
Çeşitlilik	4.819	0.090
Ulaşılabilirlik	25.140	0.000*
Okunaklılık	0.292	0.864
Konfor	45.272	0.000*
İmaj	29.903	0.000*
Güvenlik	28.078	0.000*
Bakım	26.001	0.000*
Sosyallik	22.033	0.000*
Sahiplik hissi	11.781	0.019*

*0.05 anlamlılık düzeyinde farklar anlamlıdır.

Tablo 2. Ulus Parkı ki-kare analizi sonuçları

	Ulus Parkı	
	Pearson Ki-kare Değeri	Anlamlılık çift taraflı
Aktivite ve Kullanımlar	10.078	0.039*
Çeşitlilik	2.652	0.266
Ulaşılabilirlik	1.307	0.860
Okunaklılık	—	—
Konfor	24.764	0.000*
İmaj	26.191	0.000*
Güvenlik	32.666	0.000*
Bakım	11.976	0.018*
Sosyallik	17.122	0.002*
Sahiplik hissi	5.648	0.227

*0.05 anlamlılık düzeyinde farklar anlamlıdır.

Çalışmanın son aşamasında ise, ankete katılan kullanıcıların sosyo-demografik özelliklerindeki farklılıklara göre kalite kriterleri ve genel beğeni değerlendirmeleri arasında ilişki olup olmadığına bakılmış; aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3. Zeytin burnu Parkı ki-kare analizi sonuçları

	Zeytinburnu Parkı	
	Pearson Ki-kare Değeri	Anlamlılık çift taraflı
Aktivite ve Kullanımlar	6.817	0.146
Çeşitlilik	1.960	0.375
Ulaşılabilirlik	6.736	0.151
Okunaklılık	3.927	0.140
Konfor	20.096	0.000*
İmaj	23.621	0.000*
Güvenlik	21.712	0.000*
Bakım	41.200	0.000*
Sosyallik	13.340	0.010*
Sahiplik hissi	14.465	0.006*

*0.05 anlamlılık düzeyinde farklar anlamlıdır.

Tablo 4. Kalite kriterleri ile ilgili hipotezlerin test sonuçları

Hipotezler	Maçka Parkı	Ulus Parkı	Zeytinburnu Parkı
H1	Kabul	Kabul	Red
H2	Red	Red	Red
H3	Kabul	Red	Red
H4	Red	—	Red
H5	Kabul	Kabul	Kabul
H6	Kabul	Kabul	Kabul
H7	Kabul	Kabul	Kabul
H8	Kabul	Kabul	Kabul
H9	Kabul	Kabul	Kabul
H10	Kabul	Red	Kabul

Maçka Parkı'nda cinsiyet ile imaj ($p=0.041$), Ulus Parkı'nda cinsiyet ile sahiplik hissi ($p=0.025$), Zeytinburnu Parkı'nda cinsiyet ile güvenlik değerlendirmeleri ($p=0.021$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ulus Parkı'nda medeni durum ile sahiplik hissi ($p=0.011$), Zeytinburnu Parkı'nda medeni durum ile sosyallik ($p=0.000$) ve sahiplik hissi değerlendirmeleri ($p=0.001$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ulus Parkı'nda yaş ile sahiplik hissi ($p=0.039$), Zeytinburnu Parkı'nda yaş ile aktivite ve kullanımlar ($p=0.000$), yaş ile güvenlik değerlendirmeleri ($p=0.017$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Maçka Parkı'nda oturduğu ev tipi ile güvenlik ($p=0.000$), Ulus Parkı'nda oturduğu ev tipi ile güvenlik ($p=0.000$), Zeytinburnu Parkı'nda oturduğu ev tipi ile aktivite ve kullanımlar ($p=0.000$), oturduğu ev tipi ile çeşitlilik ($p=0.000$), oturduğu ev tipi ile sosyallik değerlendirmeleri ($p=0.011$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Maçka Parkı'nda eğitim durumu ile imaj ($p=0.023$), eğitim durumu ile sahiplik hissi ($p=0.000$), Ulus Parkı'nda eğitim durumu ile ulaşılabilirlik değerlendirmeleri ($p=0.047$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Maçka Parkı'nda gelir durumu ile ulaşılabilirlik değerlendirmeleri ($p=0.017$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Zeytinburnu Parkı'nda meslekler ile güvenlik ($p=0.005$), meslekler ile sahiplik hissi değerlendirmeleri ($p=0.041$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Maçka Parkı'nda İstanbul'da yaşama süreleri ile çeşitlilik ($p=0.046$), İstanbul'da yaşama süreleri ile güvenlik değerlendirmeleri ($p=0.005$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Sonuç

Bu çalışmada kent parklarında kullanıcılar için kaliteli bir yaşam çevresi oluşturmada etkin olabilecek kalite kriterlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla dört ana kalite kriteri ve bu ana kriterlerle ilgili alt kriterler oluşturulmuştur. Bunlar; aktivite ve kullanımlar (alt kriteri: çeşitlilik), ulaşılabilirlik (alt kriteri: okunaklılık), konfor ve imaj (alt kriterleri: güvenlik ve bakım) ve sosyallik (alt kriteri: sahiplik hissi) olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, belirlenen kalite kriterlerinden konfor, imaj, güvenlik, bakım ve sosyallik kriterlerinin kullanıcıların parkları kaliteli olarak algılamalarında etkili önemli kriterler olduğu, çeşitlilik kriterinin kullanıcılarının genel beğenilerini dolayısıyla da parkı kaliteli olarak algılamalarını etkilemeyen bir kriter olduğu, kullanıcıların

sosyo-demografik özelliklerdeki farklılaşmanın genel beğeni algılamalarını etkilemediği, kalite kriterleri algılamalarını etkilediği belirlenmiştir.

Kaynaklar

Altman, Irwin ve Zube, Ervin H., (1989). *Public places and spaces*, 164-165, Plenum Press, New York.

Baljon, Ladewijk, (1992). *Designing parks*, 65, Architectura and Natura Press, Amsterdam.

Bentley, I., Alcock A., Murrain, P., McGlynn, S. ve Smith, G.,(1993). *Responsive environments: A manual for designers*, 27, Butterworth Architecture, London.

Lynch, Kevin, (1984). *Good city form*, 134, MIT Press, Cambridge.

Madden, K. ve Wiley-Schwartz, A., (2002). How to design a safe public space, *Landscape Design*, 308, 21-24.

Project for Public Spaces, (2000). *How to turn a place around: a handbook for creating successful public spaces*, New York.

Thwaites, K., (2001). Experiential Landscape Place: an exploration of space and experience in neighbourhood landscape architecture, *Landscape Research*, 26, 3, 248.

Verhagen, Evert, (2003). What are the ingredients for successful public places, *Moving landscapes, Green Places Journal*, Incorporating Landscape Design, 1, 16-17.

Prospect Park Alliance and Central Park Conservancy, (1996). A Discussion on Park Usership, Understanding Park Use

<http://pps.org/upo/info/parkuse/quantifyusership>.